

Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення

УДК 796.062.4 : 355.237.3

АНАЛІЗ ЦІЛЬОВОГО КОМПОНЕНТА СПОРТИВНО-МАСОВОЇ РОБОТИ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВО-НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Євген Анохін¹

¹ Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Львів, Україна, anokhine59@gmail.com

<https://doi.org/10.29038/2220-7481-2018-02-43-50>

Анотації

Фізична підготовленість військовослужбовців є основою їхньої боєздатності. Тому її забезпеченню приділяють багато уваги з перших років служби військовослужбовців. Однак практика засвідчує, що внаслідок зниження в сучасному суспільстві інтересу до фізичної культури й спорту, до військових навчальних закладів поступають особи без попереднього спортивного досвіду та з рівнем фізичної підготовленості, який не відповідає вимогам навчально-бойової й особливо бойовій діяльності військових спеціалістів. Прийнятими на сьогодні в збройних силах психолого-педагогічними методами в кращому випадку вдається підвищити підготовленість майбутніх офіцерів до мінімально необхідного рівня, але сформувати в них ціннісне ставлення до фізичної підготовки, стійку мотивацію підтримувати фізичну підготовленість на необхідному рівні впродовж усієї служби не вдається.

Фізичне вдосконалення курсантів здійснюється в декількох організаційних формах. Кожна з них володіє різним потенціалом із погляду виховання в майбутніх офіцерів фізичної культури. Унаслідок особливостей організації й проведення найвищими можливостями в цьому плані володіє спортивно-масова робота. Саме тому ми вирішили дослідити стан спортивно-масової роботи у військових навчальних закладах Збройних сил України, виявити, як ефективно використовується її педагогічний потенціал щодо виховання в курсантів особистісної фізичної культури – основне для їх багаторічної фізичної активності, зокрема, і формування військового професіоналу в цілому.

Нами встановлено, що невизначення керівними документами з фізичної підготовки військовослужбовців єдиної чітко сформульованої конкретної цільової установки спортивно-масової роботи у військових навчальних закладах послужило причиною зміщення акцентів спортивно-масової діяльності у військових академіях із виховання особистості майбутніх офіцерів на суто кількісні показники – бали, очки й місця та, головне, втрати зв'язку з освітнім процесом.

Основним висновком нашого дослідження є те, що в цьому вигляді спортивно-масова робота у військових навчальних закладах не в стані служити справі виховання особистості курсанта, формуванню в нього особистої фізичної культури та ціннісного ставлення до фізичної підготовки.

Ключові слова: фізична підготовка, спортивно-масова робота, виховання фізичної культури, курсанти.

Евгений Анохин. Анализ целевого компонента спортивно-массовой работы в высших военно-учебных заведениях Вооруженных сил Украины. Физическая подготовка военнослужащих является фундаментом их боеготовности. Поэтому её обеспечению уделяется много внимания с первых лет службы военнослужащего. Однако практика свидетельствует, что в результате снижения интереса к физической культуре и спорта в военные учебные заведения поступают лица без предварительного спортивного опыта и с уровнем физической подготовленности, который не соответствует требованиям учебно-боевой и особенно боевой деятельности военных специалистов. Принятыми на сегодня в вооруженных силах психолого-педагогическими методами в лучшем случае удаётся повысить подготовленность будущих офицеров до минимально необходимого уровня, но сформировать у них ценностное отношение до физической подготовки, устойчивую мотивацию поддерживать физическую подготовленность на необходимом уровне на протяжении всей службы не удаётся.

Физическое совершенствование курсантов осуществляется в нескольких организационных формах. Каждая из них владеет разным потенциалом з точки зрения воспитания у будущих офицеров физической культуры. В силу некоторых особенностей организации и проведения наивысшим потенциалом в этом отношении имеет спортивно-массовая работа в военных учебных заведениях Вооруженных сил Украины. Выяснили, как эффективно используется её потенциал относительно воспитания у курсантов личной культуры – основы для их многолетней физической активности, в частности, и формирования военного профессионализма вообще.

Нами установлено, что в результате отсутствия в руководящих документах по физической подготовке военнослужащих единой чётко сформулированной целевой установки спортивно-массовой работы в военных учебных заведениях послужило причиной смещения акцентов спортивно-массовой работы в военных академиях с воспитания личности будущих офицеров исключительно на количественные показатели – баллы, очки, места и, главное – потери связи с образовательным процессом.

Основным выводом нашего исследования есть то, что в существующем виде спортивно-массовая работа в военных учебных заведениях не в состоянии служить делу воспитания курсанта, формирования у него личной физической культуры и ценностного отношения к физической подготовке.

Ключевые слова: физическая подготовка, спортивно-массовая работа, воспитание физической культуры, курсанты.

Yevhen Anokhin. Analysis of the Target Component of Sporting and Mass Participation Events in Higher Military Educational Establishment of the Armed Forces of Ukraine. Physical fitness of servicepeople is the basis of their combat readiness. Therefore, a lot of attention is paid to its providing from the first years of service of them. However, practice shows that as a result of a decrease in interest in physical culture and sports in modern society, people without prior sports experience and with a level of physical readiness which does not meet the requirements of combat training, and especially the military activities of military specialists, enter military educational institutions. Those psychological and training methods adopted in the Armed forces nowadays may only improve the readiness of future officers to the minimum necessary level, but they are not enough to form a conscious attitude to physical training in servicepeople, they fail in creating a stable motivation to maintain physical fitness at the required level throughout the entire service.

Physical improvement of cadets is carried out in several organizational forms. Every of these has different potential in terms of upbringing the physical culture of future officers. On the point of certain features of organization and carrying out physical training lessons the highest possibilities owns sports mass work. That is why we decided to examine the state of sports mass work in the military educational institutions of the Armed Forces of Ukraine. To find out its' pedagogical potential efficiency in training cadets personal physical culture – the foundation for their long term physical activity, in particular, formation of a military professional as a whole.

We have found that, a lack of a specificity in guidance documents on the training of military personnel and absence of a single well-defined accurate target set of sports work in military schools has led to demotivation and making emphasize only on points, estimates and taken places and, most importantly, loss of connection with the educational process.

The main conclusion of our study is that in the present form of sports-mass work in military educational institutions is not able to cultivate the personality of a cadet, to form his personal physical culture and valuable attitude to physical training.

Key words: physical training, sports mass work, education of physical culture, cadets.

Вступ. Фізичне виховання (ФВ), фізичний розвиток і формування фізичної готовності (ФГ) курсантів вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ) відбуваються в різних організаційних формах, однією з яких є спортивно-масова робота (СМР). Унаслідок особливостей застосування засобів і методів кожна форма має свій ступінь ефективності щодо розв'язання завдань фізичної підготовки (ФП) військовослужбовців. У цьому плані СМР належить місце одразу за навчальними заняттями – основної форми фізичного вдосконалення військовослужбовців. У процесі СМР можуть успішно здійснюватися розвивальна, оздоровча й, певною мірою, виховна та освітня функції ФП. Саме цим зумовлюється інтерес до пошуку способів підвищення педагогічного потенціалу цієї форми фізичного вдосконалення майбутніх офіцерів не лише в аспекті підвищення їхнього професіоналізму, а й формування в них особистісної фізичної культури (ФК), зокрема ціннісного ставлення до ФП як передумови прояву високої фізичної активності майбутніх офіцерів уродовж усієї військової служби.

Мета роботи – визначення стану спортивно-масової роботи у вищих військово-навчальних закладів на сучасному етапі розвитку Збройних сил України та перспективи її подальшого використання для виховання в курсантів вищих військово-навчальних закладів ціннісного ставлення до фізичного вдосконалення як необхідної передумови забезпечення належного рівня їхньої фізичної готовності до виконання завдань за бойовим і функціональним призначеннями.

Методи та організація дослідження – аналіз літературних джерел і наукових досліджень, аналіз та синтез.

Аналіз досліджень із цієї проблеми. Аналіз наукових досліджень і публікацій свідчить, що проблеми СМР стосуються поодинокі дослідження. Усі вони розкривають аналіз інших напрямів розвитку й удосконалення системи СМР вищих військово-навчальних закладів (ВВНЗ). Переважаючим напрямом цих досліджень є організаційні питання цієї форми ФП із метою підвищення її ефективності для розвитку рухових спроможностей курсантів ВВНЗ [15;16;17]. Проблема підвищення педагогічного потенціалу СМР в аспекті виховання майбутніх офіцерів, формування в них особистісної фізичної культури, зокрема ціннісного ставлення до ФП, у наявних на сьогодні публікаціях відсутній. Відсутній також аналіз системності СМР, її міста в педагогічному процесі військових спеціалістів.

Результати дослідження. Для характеристики ситуації, що склалась у ВВНЗ Збройних сил України (ЗСУ), у галузі спорту на сьогодні потрібно визначити якісний стан контингенту, який вступає у військові заклади, так би мовити, при «вході» його в систему.

Численні дослідження абітурієнтів ВВНЗ (Ю. О. Бородин, О. Г. Піддубний 2003, А. М. Одерів зі співав. 2015, І. С. Овчарук 2010, О. Небожук зі співав. 2016, С. В. Романчук 2013) [4; 9; 10, 11; 15; 19] доводять наявність вираженої негативної динаміки їхньої фізичної підготовленості. Причина цього явища – значне зменшення числа дитячо-юнацьких шкіл, а отже, і кількості дітей та підлітків, які займаються тими чи іншими видами спорту [6]. Отже, до ВВНЗ із кожним роком поступає все менше осіб із попереднім спортивним досвідом.

Саме попередній спортивний досвід вступників до ВВНЗ має найбільший інтерес для предмета нашого дослідження, а відповідно, для підвищення педагогічного потенціалу СМР у ВВНЗ щодо формування в тих, хто навчається, ціннісного ставлення до ФП, а отже, і до розв'язання завдань фізичного вдосконалення військовослужбовців. Адже, як відомо, ціннісне ставлення до будь-якої діяльності формується в самій діяльності.

Характер змін, що відбулись у спортивній підготовленості абітурієнтів, простежується за трьома показниками: відсоток абітурієнтів, які не мають спортивних розрядів, котрі мають різні спортивні розряди (до 1 розряду) і спортсменів старших розрядів (І, КМС, МС).

Вибір таких показників пояснюється тим, що, крім того, що саме ці показники характеризують попередній досвід занять спортом тих, хто вступає у ВВНЗ, до недавнього часу спортсмени з рівнем підготовки до 2 розряду складали основу масового спорту, а старших – основу збірних команд ВВНЗ.

Дані табл. 1, вочевидь, свідчать про поступове зростання першого показника й зниження другого та третього. На сьогодні величини зазначених показників досягли свого максимуму. Уже на підставі цих даних потрібно зробити висновок, що діяльність з організації масового спорту у ВВНЗ потребує відповідних змін, оскільки більшість абітурієнтів більше, ніж коли-небудь, не володіють досвідом занять спортом.

Таблиця 1

Питома вага кандидатів у курсанти із різним рівнем спортивної кваліфікації в різні роки досліджень, %

Спортивна кваліфікація	Рік дослідження								
	1975	1982	1991	1995	1997	2000	2008	2012	2016
Без розряду	52,4	51,9	70,4	82,5	85,3	86,4	87,1	87,6	89,0
Юнацькі, ІІ та ІІ розряди	41,7	40,0	22,2	13,1	10,3	8,5	9,1	8,3	5,0
І розряд, КМС, МС	5,9	8,1	7,4	4,4	4,4	5,1	3,8	4,1	6,0

Примітка. Дані за 1975, 1982, 1991 рр. вказані за результатами досліджень ВІФК (м. Санкт-Петербург) – НДР «Призов», «Уніфікація», «Анчар»; 1995, 1997, 2000, 2008, 2012, 2016 – за результатами власних досліджень на базі НАСВ (м. Львів).

Зниження спортивної й фізичної підготовленості теперішніх абітурієнтів стало наслідком недосконалості системи шкільного ФВ України, яка на сучасному історичному етапі не виконує завдань фізичного розвитку молодого покоління та зазнає концептуальних змін [6].

Кризовий стан системи ФВ, фізичної культури й спорту (ФКіС) був визнаний на державному рівні в Цільовій комплексній програмі «Фізичне виховання – здоров'я нації» (1998) і в Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту (2004). Зокрема, у Доктрині визнавалося, що громадська думка та соціальна практика здебільшого ігнорують можливості ФКіС у розв'язанні багатьох важливих соціальних проблем. Указувалося на відсутність ефективної пропаганди ФКіС і недостатність залучення

населення до систематичних занять фізичними вправами (лише близько 6 % від загальної кількості населення). У документі вказано причини кризового стану системи ФКіС. Визначено стратегію їх усунення. Пріоритетними напрямками розвитку системи ФВ України визначено масовість та доступність спорту в суспільстві – спорту для всіх [6].

Інноваційні процеси в системі ФВ країни та, зокрема, у шкільній системі протікають доволі повільно й досягнення позитивного результату в короткотерміновій перспективі очікувати не доводиться. Тому, з огляду на низький рівень спортивної та фізичної підготовленості осіб, які вступають у ВВНЗ, з одного боку, й об'єктивну необхідність забезпечення постійну ФГ майбутніх офіцерів до успішної професійної діяльності в бойових умовах – з іншого, проблема підвищення ефективності процесу фізичного виховання курсантів у стінах ВВНЗ є найактуальнішою в сучасних умовах. А розпочинати її розв'язання, на думку С. В. Ромачука [14] і Є. Д. Анохіна, [1] слід із формування в майбутніх офіцерів ціннісного ставлення до ФП та, бажано, із самого початку навчання у ВВНЗ. Найбільшим потенціалом щодо формування ціннісного ставлення до фізичного вдосконалення володіє саме СМР [2]. Із неї, на нашу думку, і потрібно розпочинати реформування форм ФП курсантів.

Вивчення стану СМР безпосередньо у ВВНЗ ЗС України необхідно розпочинати з кількісних і якісних параметрів її функціонування.

Відповідно до вимоги системного підходу передбачено, що в СМР як педагогічної системи має бути мета. Саме вона є системоутворювальним фактором будь-якої системи. Немає мети – немає й системи [5].

Але Тимчасовою настановою з фізичної підготовки військовослужбовців Збройних сил України 2014 р. мета СМР не формується. В основному документі з організації ФП ЗСУ її підмінено визначеннями, які загалом відображають спрямованість (функціональне призначення) СМР [18].

За твердженням багатьох спеціалістів, без постановки точно сформульованої, зрозумілої й конкретної мети висока ефективність функціонування будь-якої педагогічної системи унеможливується. Відсутність чітко визначених цілей може призвести або до вибору неправильних чи непотрібних рішень та дій, або до ризику «запропонувати кращі способи виконання непотрібних функцій чи найкращі способи досягнення незадовільних кінцевих результатів» [11].

Із метою виявлення наслідків відсутності чіткої мети СМР у НФП-2014 ми вирішили вивчити цілі, що ставляться перед цією формою ФП та її окремими компонентами (підсистемами) у ВВНЗ. Для цього ми ознайомились із наказами з організації й проведення СМР у ЗСУ, у Сухопутних військах Збройних сил України (СВ ЗСУ) і деяких ВВНЗ (вибірка ВВНЗ мала випадковий характер): Національна академія сухопутних військ (НАСВ), Житомирського військового інституту імені С. П. Корольова (ЖВІ) і Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка (ВІКНУ).

Ретельне вивчення наказів дало змогу виявити, що існують розбіжності вже при формулюванні системи. У наказах деяких установ відсутні цілі або СМР у цілому або тих чи інших її компонентів. Цілі для одних і тих самих компонентів відрізняються за кількістю і спрямованістю. Усього в наказах дано 15 (!) визначень цілей СМР, тоді як у НФП-2014 їх лише 4, 5 цілей для Оглядів СМР і 12 – для спартакіад (змагань на першість установ). Багато цілей є абстрактними, неконкретними, а в деяких випадках – і некоректними. Так, до цілей СМР віднесено «популяризацію військової служби» і «визначення стану ФП особового складу», а до цілей проведення змагань – «удосконалення професійного рівня та майстерності військовослужбовців», «популяризацію військової служби» й «утвердження авторитету Збройних сил серед цивільного населення».

Спільним для всіх ВВНЗ, із наказами яких ми ознайомились, є наявність перетворювальних цілей, у виді нормативів із військово-спортивного комплексу (ВСК) та спортивних розрядів, розвитку якостей – фізичних і «військово-професійних». Навіть не враховуючи певну абстрактність цих цілей, потрібно відзначити, що йдеться не про цілісність людини, а його частини – якості.

Другою не менш важливою особливістю є відсутність цілей навчання – тобто цілей, що відображають пізнавальний вид діяльності. Можливо, таке положення було би припустиме за наявності в контингенту, для якого розробляються накази, високого вихідного рівня спортивної підготовленості. Але, як показано вище, таких вихідних передумов немає.

Ціннісно-орієнтаційний вид СМД, яким у педагогічному процесі є виховання, у наказах не передбачений зовсім. А отже, у процесі СМР не передбачено виховання цілісної особистості військовослужбовців.

При всьому різноманітті цілей і завдань потрібно відзначити, що у своїй більшості, вони мають декларативний характер, а отже, і невідповідність вимогам, що пред'являються до цілей діяльності.

Існує безліч визначень поняття «мета», але при всьому їх різноманітті в кожному з них можна знайти деякі інваріативні ознаки. Наведемо лише найбільш відомі з них, які частіше за інші застосовуються в різних галузях. Отже, під метою різні автори розуміють «бажаний стан об'єкта», «бажаний стан об'єкта в майбутньому», «модель майбутніх результатів», «модель потрібного майбутнього», «довготривалий бажаний результат», «майбутній стан системи, стан, до якого вона прагне», «кінцевий результат, продукт, заради отримання якого система створюється». У психології під метою розуміємо уявлення суб'єкта про майбутній результат, як образ того продукту, який задовольняє певний мотив і потребу [7].

Наведений перелік визначень є далеко не повним, але він свідчить про те, що однією з інваріативних ознак, на які вказується при визначенні мети, є образ майбутнього результату. Але, виходячи з цілей СМР у ВВНЗ, визначених у наказах, майбутній результат конкретно не визначено й цільове «поле» дуже широке та розмите. Найбільшу визначеність має формулювання «визначення підрозділів (частин, ВВНЗ), які досягли найкращих результатів в організації ФП і СМР». Саме показники підведення підсумків спортивної роботи, вірогідно, і є «кінцевим результатом», задля досягнення якого система створюється й функціонує [3].

Під час вивчення системи СМР ВВНЗ не можна обійти увагою систему підбиття підсумків СМР. Судячи з наказів, у ВВНЗ відсутня чітка цілісна система оцінки результатів функціонування СМР у підрозділах і ВВНЗ у цілому. Замість неї, існують дві окремі, ніяк не пов'язані між собою системи оцінки участі збірних команд підрозділів у Спартакіаді ВВНЗ та підрозділів в Огляді СМР.

Першість підрозділів у спартакіадах ВВНЗ визначається за найменшою сумою місць, зайнятих командами підрозділів у змаганнях на першість ВВНЗ.

Місця підрозділам в Огляді СМР визначають за сумою балів, які нараховуються підрозділам за стан фізичної підготовленості особового складу, за виконання військовослужбовцями відповідної спортивної кваліфікації «Воїн-спортсмен» (вищої кваліфікації, першого, другого або третього класів); за отримання курсантами оцінки «відмінно» за фізичну підготовленість.

Реально всі зазначені показники зводяться до виконання особовим складом оцінних нормативів чотирьох вправ ВСК: біг 100 м, підтягування або підйом силою на перекладині, біг 3 км, загальноконтрольна вправа на смузі перешкод і, крім того, визначені вправи з гирьового спорту.

На рівні ЗСУ визначення кращих ВВНЗ з організації СМР відбувається за показниками, указаними наказом Начальника Генерального штабу ЗСУ № 459 від 28.12.2017. Такими показниками є:

1. Виступ збірних команд ВВНЗ у чемпіонатах ЗСУ.
2. Виступ спортсменів ВВНЗ на чемпіонатах світу, Європи, Спартакіаді ЗСУ, на міжнародних змаганнях із професійно-прикладних видів спорту в складі збірних команд ЗСУ, участь у яких здійснюється за відповідним дорученням.
3. Підготовка військовослужбовців-спортсменів вищої кваліфікації (майстрів спорту України, майстрів спорту України міжнародного класу, заслужених майстрів спорту України) із визначених наказом олімпійських і неолімпійських видів спорту.

Отже, «майбутній результат» системи СМР у ВВНЗ установлюється й визначається у вигляді оцінних нормативів, нормативів із видів спорту та місць, які збірні команди ВВНЗ посіли в змаганнях, і кількості підготовлених спортсменів вищої кваліфікації. Вірогідно, такий «майбутній результат» функціонування системи СМР у ВВНЗ не викликав би заперечень для організацій, провідною діяльністю яких є спорт. Але для педагогічної системи така постановка мети, саме як мети, на нашу думку, є неприйнятною, оскільки подібні факти свідчать про існування деформації мети педагогічної діяльності, у якій особистість курсанта, по суті, залишається поза полем зору, а соціальна корисність мети значно обмежується. Мабуть, саме про таке становище в спорті казав основоположник фізичної освіти П. Ф. Лесгафт: «...якщо перемоги в спорті стають самостійною метою, готовою виправдувати будь-які засоби її досягнення, то такий спорт іде не на користь ...» [8].

Урахування під час оцінки ефективності функціонування системи СМР ВВНЗ показників, які притаманні для системи спорту вищих досягнень, визначають зв'язок масового спорту у ВВНЗ і взагалі всього педагогічного процесу зі спортом вищих досягнень. Але, на нашу думку, на сьогодні в теорії ФП військовослужбовців відсутні будь-які підстави для використання спорту вищих досягнень у військово-освітній системі в тому вигляді, який він має зараз. Спорт вищих досягнень не може функціонувати в межах ФП військовослужбовців, оскільки його функціонування має інші цілі. А введення зазначених показників для оцінки функціонування СМР визначається не внутрішніми

потребами системи СМР, а зовнішніми факторами. Наслідком цього є невиправдані витрати службового часу викладачами кафедр фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки й спорту ВВНЗ на проведення навчально-тренувальних занять із членами збірних команд та організацію різноманітних змагань, які не мають безпосереднього стосунку до військово-освітнього процесу та військово-професійного становлення майбутніх офіцерів; необ'єктивне оцінювання якості спортивної роботи у ВВНЗ. Ці обставини, на думку багатьох спеціалістів, є стримувальним фактором для розвитку масового спорту [20]. Їх причина знову ж таки прихована в радянській системі ФВ, яка обслуговувала тодішній політичний стрій, найголовнішою метою якої було доведення в будь-який спосіб його переваг. А їх живучість пояснюється виключно інерційністю соціальних систем узагалі й військової зокрема.

Задекларована у ВВНЗ мета СМР «залучення військовослужбовців до систематичних занять спортом», на нашу думку, є дуже неоднозначною, оскільки припускає можливість її досягнення як на підставі особистісного підходу, так і за допомогою командних методів, що, як засвідчує практика, є більш розповсюдженим.

Висновки. Отже, аналіз й узагальнення керівних документів, що розробляються в Збройних силах України і деяких вищих військово-навчальних закладах, тих положень, що висувуються як цілі й завдання, дають підставу зробити декілька висновків:

1. Спортивно-масова робота у вищих військово-навчальних закладах Збройних сил України не є системою.
2. Характерною особливістю спортивно-масової діяльності як педагогічного процесу є ігнорування конкретної людини в її цілісності, що виражається в її спрямованості на переважний розвиток тих чи інших якостей.
3. Не відображено цільовий зв'язок спортивно-масової роботи з формуванням фізичної культури особистості.
4. У спортивно-масовій роботі відсутні цілі навчання й абстрактність мети виховання.
5. Відсутній зв'язок із вищестоящою системою – освітнім процесом та, відповідно, із майбутньою професійною діяльністю. І, навпаки, наявність, негативного впливу на неї спорту вищих досягнень, який активно втілюється в спортивно-масову роботу вищих військово-навчальних закладів останнім часом.
6. Наявність стримувального фактора в розвитку масового спорту – показників спорту вищих досягнень.

Мета функціонування будь-якої системи досягається завдяки застосуванню певних специфічних для кожної системи засобів. Від правильно обраних засобів значною мірою залежить ефективність (швидкість і точність) досягнення мети. Засобами спортивно-масової роботи є навчально-тренувальні заняття й змагання. Їх вивчення та аналіз будуть предметом наших подальших досліджень.

Джерела та література

1. Анохін Є. Д. Формування ціннісного ставлення курсантів військових навчальних закладів до фізичного вдосконалення. *Молода спортивна наука України*: зб. наук. праць з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини/за заг. ред. Євгена Приступи. Львів, 2011. Вип. 15, т. 2. С. 6–9.
2. Анохін Є. Д. Психолого-педагогічні напрями формування ціннісного ставлення курсантів до фізичного вдосконалення в процесі спортивно-масової роботи. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт*: журнал / уклад. А. В. Цьось, А. І. Альошина. Луцьк, 2017. Вип. 27. С. 29–34.
3. Афанасьев В. Г. Системность и общество. Москва: Политиздат, 1980. 368 с.
4. Бородин Ю. А., Добровольский В. Б. К вопросу физической подготовленности молодого пополнения ВС Украины. *Физическое воспитание студентов творческих специальностей*: [сб. науч. тр.]. Харків, 2003. № 2. С. 73–81.
5. Деминг Э. Выход из кризиса: новая парадигма управления людьми, системами и процессами/пер. с англ. 5-е изд. Москва: Альпина Паблишер, 2012. 419 с.
6. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту: Указ Президента України №1148/2004 від 28.09.2004.
7. Лекции по общей психологии/под. ред. Д. А. Леонтьева, Е. Е. Соколовой. Москва: Смысл, 2005. 560 с.
8. Лесгафт П. Ф. Собрание педагогических сочинений. Москва: [б.и], 1952. Т. 2.
9. Одерев А. М., Федак С. С., Кузнецов М. В. Фізична підготовленість кандидатів до вступу у вищий військовий навчальний заклад. *Молода спортивна наука України*: зб. наук. праць з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини. Львів, 2015. Вип. 19, т. 2. С. 188–191.

10. Овчарук І. С., Сидоренко К. М. Аналіз фізичного стану курсантів 1-го курсу факультету Військового інституту на початковому етапі навчання. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*: зб. наук. праць/за ред. С. С. Єрмакова. Харків: ХОВНОКУ–ХДАДМ, 2010. № 11. С. 72–75.
11. О'Шонесси Дж. Конкурентный маркетинг: стратегический подход/Дж. О'Шонесси ; пер. с англ. под ред. Д. О. Ямпольской. Санкт-Петербург: Питер, 2002. 864 с.
12. Піддубний О. Г. Оптимізація фізичної підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів у період первинного професійного навчання: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання та спорту: спец. 24.00.02. «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Львів, 2003. 20 с.
13. Пономарев Н. А. Система методов в науках о физической культуре. Львів: ВДКИФК, 1984. 98 с.
14. Романчук Сергій Вікторович. Формування мотивації до занять фізичною підготовкою і спортом курсантів технічних військових навчальних закладів: дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02/Житомирський військовий ін-т радіоелектроніки ім. С. П. Корольова. Житомир, 2006. 276 арк. Бібліогр.: арк. 155–178.
15. Романчук С. В. Теоретико-методологічні засади фізичної підготовки курсантів військових навчальних закладів Сухопутних військ Збройних сил України: дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту. Львів, 2013. 540 с.
16. Сухорада Г. І. Спортивно-масова робота у вищих військових навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: [спец.] 24.00.02. «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Львів, 2003. – 20с.
17. Сухорада Г. І., Божко С. А., Піддубний О. Г. Вдосконалення організації фізичної підготовки військовослужбовців. *Вісник Національного університету оборони України*: зб. наук. праць. Київ: НУОУ, 2012. № 2 (27). С. 80–87.
18. Тимчасова настанова з фізичної підготовки у Збройних Силах України (НФП-2014): Наказ Міністра оборони України № 35 від 11.02.2014 р. Київ, 2014. 157 с.
19. Фізична підготовленість абітурієнтів вищих військових навчальних закладів І–ІІ рівня акредитації/ Олег Небожук, Андрій Петрук, Ігор Лотоцький, Василь Дзяма. *Моделювання та інформаційні технології у фізичному вихованні та спорті*: тези доп. XII Міжнар. наук. конф. Львів, 2016. С. 36–38.
20. Шейченко В. А. Научно-педагогические основы реформирования системы физической подготовки в Вооруженных Силах Российской Федерации: дис. ... д-ра пед наук. Санкт-Петербург, 1998. 619 с.

References

1. Anokhin Ye. D. (2011). Formuvannya cinnisnogo stavlennya kursantiv vijskovih navchalnih zakladiv do fizichnogo vdoskonalennya [Formation of value attitudes of cadets of military educational institutions to physical perfection]. *Moloda sportyvna nauka Ukrainy: Zb. nauk. prats z haluzi fizychnoi kultury i sportu*, vyp. 15, t. 2, 6–9.
2. Anokhin Ye. D. (2017). Psihologo-pedagogichni napryami formuvannya cinnisnogo stavlennya kursantiv do fizichnogo vdoskonalennya v procesi sportivno-masovoyi roboti [Psychological-pedagogical directions of formation of the value attitude of cadets to physical perfection in the process of sports work]. *Molodizhnyj naukovij visnik Shidnoyevropejskogo nacionalnogo universitetu imeni Lesi Ukrayinki. Fizichne vihovannya i sport : zhurnal*, Lutsk, vyp. 27, t. 2, 29–34.
3. Afanasyev V.G. (2980). Sistemnost i obshestvo [System and society]. M.: Politizdat, 368 .
4. Borodin Yu.A. V.B. Dobrovolsky (2003). K voprosu fizicheskoy podgotovlennosti molodogo popolneniya VS Ukrainy [On the issue of physical fitness of the young reinforcements of the Armed Forces of Ukraine]. *Fizicheskoe vospitanie studentov tvorcheskikh specialnostej*: [sb. nauch. tr.], no. 2. 73–81.
5. Deming E. (2012). Vyhod iz krizisa: Novaya paradigma upravleniya lyudmi, sistemami i processami [Out of the Crisis: A New Paradigm of Human Management, Systems and Processes]. Per. s angl. M.: Alpina Publisher, 419.
6. Nacionalna doktrina rozvitku fizichnoyi kulturi i sportu: Ukaz Prezidenta Ukrayini №1148/2004 vid 28.09.2004.
7. Leontiev D.A., Sokolova E. E. (2005). Lekcii po obshej psihologii [Lectures on general psychologists]. M.: Smesl, 560.
8. Lesgaft P.F. (1952) [Collection of pedagogical writings]. M.: [bs]. T.2.
9. Oderov A. M., Fedak S. S., Kuznetsov M. V. (2015). Fizichna pidgotovlenist kandidatuv do vstupu u vishij vijskovij navchalnij zaklad [Physical preparedness of candidates for entry into the higher military educational institution]. *Moloda sportyvna nauka Ukrainy: Zb. nauk. prats z haluzi fizychnoi kultury i sportu*, vyp. 19, t. 2, 188–191.
10. Ovcharuk I. S. (2010). Analiz fizichnogo stanu kursantiv 1-go kursu fakultetu Vijskovogo institutu na pochatkovomu etapi navchannya [Analysis of the physical condition of the 1st year cadets of the Military Institute at the initial stage of education]. *Pedahohika, psykhohihiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu: zb. nauk. pr.*, no. 11, 72–75.
11. O'Shanksy J. (2002). Konkurentnyj marketing: strategicheskij podhod [Competitive Marketing: A Strategic Approach]: per. s angl. pod red. D.O. Yampolskaya. St. Petersburg : Peter, 864.
12. Poddubny O.G. (2003). Optimizaciya fizichnoyi pidgotovki kursantiv vishih vijskovih navchalnih zakladiv u period pervinnogo profesijnogo navchannya [Optimization of physical training of cadets of higher military

- educational institutions during the period of primary vocational education]: avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya kand. nauk z fiz. vihovannya ta sportu: spec. 24.00.02. «Fizichna kultura, fizichne vihovannya riznih grup naselennya». L., 20.
13. Ponomarev N.A. (1984). Sistema metodov v naukah o fizicheskoy kulture [System of methods in the sciences of physical culture]. L.: VDKIFK, 98.
  14. Romanchuk S. V. (2006). Formuvannya motivaciyi do zanyat fizichnoyu pidgotovkoyu i sportom kursantiv tehnicnih vijskovih navchalnih zakladiv [Formation of motivation for training by physical training and sports of cadets of technical military educational institutions]: Dis... kand. nauk z fiz. vihovannya i sportu: 24.00.02 / Zhitomirskij vijskovij in-t radioelektroniki im. S. P. Korolova. Zhytomyr, 276.
  15. Romanchuk S. V. (2013). Teoretiko-metodologichni zasady fizichnoyi pidgotovki kursantiv vijskovih navchalnih zakladiv Suhoputnih vijsk Zbrojnih sil Ukraini [Theoretical and methodological principles of physical training of cadets of military educational institutions of the Armed Forces of Ukraine] [dysertatsiya]. Lviv, 540.
  16. Suhorada G. I. (2003). Sportivno-masova robota u vishih vijskovih navchalnih zakladah [Sport and Mass Work in Higher Military Educational Institutions]: avtoref. dis. ... kand. nauk z fiz. vihovannya i sportu: [spec.] 24.00.02. «Fizichna kultura, fizichne vihovannya riznih grup naselennya». L., 20.
  17. Sukhorada G. I., Bozhko S. A., Poddubny O. G. (2012). Vdoskonalennya organizaciyi fizichnoyi pidgotovki vijskovosluzhbovciv [Improvement of the Organization of Physical Training of Servicemen]. *Visnik Nacionalnogo universitetu oboroni Ukraini: zb-k nauk. prac. K.: NUOU*, no. 2 (27), 80–87.
  18. Timchasova nastanova z fizichnoyi pidgotovki u Zbrojnih Silah Ukraini (NFP-2014) : Nakaz Ministra oboroni Ukraini № 35 vid 11.02.2014 r. K.: 2014, 157.
  19. Nebozhuk Oleg, Petruk Andriy, Lototsky Igor, Dzyam Vasily (2016). Fizichna pidgotovlenist abiturientiv vishih vijskovih navchalnih zakladiv I-II rivnya akreditaciyi [Physical preparedness of entrants of higher military educational institutions of the I-II level of accreditation]. *Modelyuvannya ta informacijni tehnologiyi u fizichnomu vihovanni ta sporti : tezi dop. HII Mizhnar. nauk. konf. Lviv*, 36–38.
  20. Shaychenko V. A. (1998). Nauchno-pedagogicheskie osnovy reformirovaniya sistemy fizicheskoy podgotovki v Vooruzhennyh Silah Rossijskoj Federacii [Scientific and pedagogical bases of reforming the system of physical training in the Armed Forces of the Russian Federation]: Diss. dokt. ped nauk. SPb., 619.

Стаття надійшла до редакції 09.05.2018 р.